

Király Béla akadémikus, egyetemi tanár

A KLHTK Társadalomtudományi Intézete szervezésében második alkalommal került sor a „XX. század kiemelkedő tanáregyénisége” kerekasztal beszélgetésre, amelynek fő vendége Király Béla akadémikus, egyetemi tanár volt június hónapban. A beszélgetésen részt vett Dr. Komor Levente, a HM humánpolitikai helyettes államtitkára, Dr. Szabó A. Ferenc egyetemi tanár, Dr. Horváth Miklós alezredes, hadtörténész, Bakos Klára könyvtárigazgató, Vogel Dávid egyetemi hallgató, a HÖK elnöke, valamint munkatársaim: Dr. Hautzinger Gyula ezredes és Hegyessy Árpád nyá. ezredes. A Kollégium szervezésében a két egyetemi kar közel harminc hallgatóval képviseltette magát. A beszélgetés középpontjában pedagógiai kérdések, mi több, »intra-pedagógiai«, azaz a nevelés nem mindig nyilvános belső folyamatai – a tanári élmények, az identitás, az emberfelfogás, a tanár és a hallgatói kapcsolatok, stb. – álltak. A média részéről a Magyar Honvéd újságírója volt jelen.

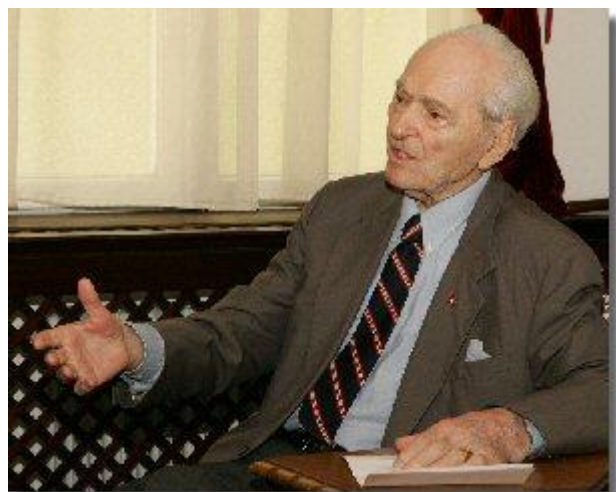
A beszélgetés címe sajátos élettörténetet sugall, és ha Király Béla professzor néhány életrajzi adatát felsoroljuk, azonnal igazolódik ez: 1935-ben avatták tisztté, 1942-ben kiválóan végzett a Ludovika Akadémián, részt vett a II. világháborúban, 1950-ben tábournokká nevezték ki, majd a Honvéd Akadémia parancsnoka lett, amit börtönévek követtek. Életének egyik meghatározó időszaka az 1956-os forradalom és szabadságharc volt. 1964-től oktatóként kezdődött az USA-ban életének legproduktívabb, legsikeresebb időszaka, New York Város Egyetemén. 1966-ban PhD tudományos fokozatot szerzett, 1967-ben az „Év Tanára” a Brooklyn College-ban, 1971-ben professzori kinevezést kap, mint a hadtörténelem tanára. 1977-ben könyvkiadásba kezd (több mint 130 angol nyelvű kötetet jelentetett meg eddig Kelet-Közép Európa történelméről). 1982-ben, 70 éves korában Professor Emeritus címet kapott, 1994-ben egyeteme Rektori éremmel, valamint Doctor of Human Letters címmel és talárral ismerte el tanári tevékenységét. 1991-ben egyetemünk Doctor Honoris Causa címet adományozott részére. Király professzor rendszeresen publikál, munkásságát 10 kötet, több száz tanulmány és cikk jelzi, 30 nemzetközi tudományos konferenciát szervezett. Egyik munkájában azt írta: „Az oktatás a vallásom volt.” Magam is tanúja voltam 1999-ben a doktoranduszok gödöllői nemzetközi találkozáján, hogy a hadtudományi szekcióban hallgatóinknak – lázasan, a háziorvosa tiltása ellenére – a tábla előtt állva 2 órás előadást tartott a »Nagy Stratégiáról« és ezt követően még állta a hallgatók kérdéseit is (ekkor már 87 éves volt). Mindig büszke volt arra, hogy hadtörténelmet tanított „nem középiskolás fokon”. Életrajzi kötete „Amire nincs ige / Visszaemlékezések, 1912–2004” címmel jelent meg a HVG Könyvek sorozatban 2004-ben.

A beszélgetést azzal vezette be, hogy projektoros kivetítéssel a hasznos ismeretek átadásának módjáról, az előadó lehetőségeiről, az eredményesség előfeltételeiről, valamint a siker biztosításáról beszélt. Emberfelfogásában fontos elvként említette a hallgatók



egyenrangúként való kezelését, bevonásukat az eszmecserebe, valamint pozitív megerősítésüket (például a figyelem megjutalmazását, a szabad vélemény kifejtésének igénylését, a konzultatív előadásokat, amelybe belekérdezhetnek a hallgatók). Különösen hangsúlyozta a személyközi kapcsolatok őszinteségét, ami lehetővé teszi, hogy a hallgatók akár az életproblémáikkal is megkeressék a tanárt. Példaként kedvenc hallgatóit – egy ortodox zsidó párt – említett, akik mindig fölvettek az ő tárgyát, mindig kiválóra teljesítették a követelményeket, és egy alkalommal, még az életre vonatkozó tanácsot is kértek tőle. Elmondta nekik saját életelvéit: szeretet (amelyhez tartozik a szerelem és a szex is), munka (amely sikeressé teheti az embert, ha szereti csinálni, amit választott), valamint a humor, amely azt is jelenti, hogy önmagán is képes nevetni, de másokat nem szabad nevetség, vagy gúny tárgyává tenni. Ez utóbbi illusztrálására szeretném felhozni, ami velem esett meg egyszer, hogy személyes beszélgetés során vezérezredes úrként szólítottam, mire Ő maga mögé pillantva azt kérdezte tőlem, jellemző humorával: „Hol látsz te itt vezérezredest?” A kapcsolatok őszintesége azonban nem elég ahhoz, hogy a hallgatók az életre vonatkozó orientációt is elfogadják a tanártól, ahhoz több kell, olyanok például, mint a tanár imponáló magabiztossága, humánus emberfelfogása, sikeressége. A hallgatókkal való kontaktus teremtésére elmondta egyik előadását, amelyre Kansas City városának kulturális központjában került sor, ahol 3000 alsó középiskolásnak – azaz igen élénk gyerekeknek – kellett előadást tartania a magyar forradalomról. A helyzet reménytelennek látszott, amikor a polgármester a megnyitót követően átadta neki a szót. Egyre nagyobb hangerővel beszélt, már-már kiabált a mikrofonba, amikor hirtelen egy-két percre elhallgatott, ekkor figyelt oda először a hallgatóság, mert ez már esemény volt a számukra (megjegyzése szerint a csendben bizonyára arra gondoltak „Lehet, hogy az öregúr haldoklik”). Ezt kihasználva feltette a kérdést: „Ki tudja megmondani mi az, hogy Budapest?” Az első sorokban egy gyerek jelentkezett, amikor felszólította, hogy jöjjön a színpadra a mikrofonhoz, visszazuhant a székébe és erősen szorította annak karfáját, mert elment a bátorsága, de végül még mindig erősen szorongva felment a mikrofonhoz, zavarában azonban elfelejtette a kérdést. Király professzor a vállára tette a kezét és megismételte a kérdést. A hallgatóság élénken figyelte az eseményeket. A megismételt kérdésre – visszanyerve egy kicsit az önbizalmát – pontos választ adott: „Budapest Magyarország fővárosa, a Duna partján fekszik, két millió lakosa van” – és máris ment volna vissza a helyére, de nem engedte, hanem leültette a körzeti tanfelügyelő mellé a színpadra. Ez a közjáték elég volt ahhoz, hogy a figyelmet megragadja a további kérdésekhez.

Hallgatóink megkérdezték, hogy a tompa, érdeklődés nélküli hallgatót hogyan tudta motiválni a tanulásra? Válaszában megemlítette, hogy az ösztönzésnek a híve (például, volt akinek külön feladatot adott, egy rövid tanulmány írását, meghatározva, hogy milyen irodalmakat kell felhasználnia), nem tartja elfogadható módszernek a megszegyenítést, vagy a fenytést. Ritkán buktatott és általában jó jegyekkel értékelte hallgatói teljesítményét, e miatt sokszor bírálták is kollégái. Soha nem volt a tekintélyuralmi, de különösen nem az autoritív pedagógia híve, amint fogalmazott: „a hallgatót degradáló stílus, vagy magatartás, bukáshoz vezet a tanári munkában. Nem szeretem a diktátorokat, bármilyen zászló alatt tetszelegnek is.” Fiatalkorunk figyelmét már a beszélgetés elején megragadta közvetlen, színes előadói stílusa. Igazi európaiként fontosnak



tartja a Professzor úr, hogy a tanárnak a megalapozott szakmai felkészültsége mellett legyen szellemisége, legyenek céljai, értékei. Felhívta katonahallgatóink figyelmét arra, hogy pályafutásuk alatt mindig foglalkozzanak a hadtudománnyal, mert szakmai felkészületlenséggel kiállni a katonák elé előadást tartani – megfogalmazása szerint – bűn. Elmondta, helyesnek tartja, hogy egyetemünk a nyugati oktatási modellhez igazodik, amelyben szervesen épül egymásra a BSc., MSc., valamint a Ph.D. szint.

„Milyen a »jó« diák?” – tették fel hallgatóink a kérdést. A válaszban elhangzott, hogy jellemezze: a megismerés szenvedélye, a megismerés tárgyának, irányának gondos kiválasztása, szakadatlan szorgalom a választott tárgy kutatásában, művelésében. Közbevetésemre, hogy a hallgatók gyakran mini-max stratégiával tanulnak, azaz minimális erőfeszítéssel maximális haszonra törekszenek. Reflexe az volt, hogy egy következetes értékelési rendszerben a minimális erőfeszítésnek minimális eredménye lesz. Érdeklődtem a haderő átalakítás folyamatában az általa elgondolt, de meg nem valósult „Petőfi akcióterv” szerepéről. Válaszában két nevelési elvre utalt, mindkettőt Petőfi költészete ihlette: a közkatonák tisztelete, valamint a hazáért, ha kell, az élet feláldozása. Tegyük hozzá magyarázatként, hogy itt egy kapcsolati és egy heroikus értékről van szó, amelyek érvényessége nemcsak XIX. századi, azaz nemcsak a »heroikus hadászat« értékei ezek. Hangsúlyozta, hogy a katonát nem szabad leértékelni vagy alulértékelni, a társadalom egyenrangú, egyenruhás polgára, aki szükség esetén, feladatából adódóan, életét is feláldozza. A katona kötelességét e modern korban nem fogjuk fel a maga összetettségében és a leegyszerűsítés alulértékelést eredményezhet (a fejlesztés prioritás-listájának végére is kerülhet).



Bakos Klára könyvtárigazgató a történész alkotófolyamatára kérdezett rá. Király professzor úr elmondta, hogy valódi alkotómunkához egy történésznek archív anyagok, valamint a tárgyban már megírt könyvészeti vagy másodlagos forrás anyagok (secondary sources) ismerete nélkül nem szabad hozzákezdenie. Véleménye szerint oktatni csak aktív kutató munkával, a tanár által megírt könyvekkel szabad. A kutatómunkát

a tanár, amíg oktat, nem hagyhatja abba. Nélkülözhetetlen a nyelvismeret, valamint a számítógép használata.

Kérdésemre, hogy a pedagógia betöltötte-e funkcióját a XX. században, különösen annak második felében, azt válaszolta – hitet téve a pedagógia mellett –, hogy a magyar származású Nobel-díjasok száma is azt mutatja, hogy a felkészítés magas színvonalú volt, de a hatékonyságot nem lehet általánosítani. Pozitív példaként említette Japánban szerzett tapasztalatát, ahol nagyon érdeklődő, tehetséges emberek kerülnek ki az oktatásból. Nyugaton elégedett az oktatás szakosítottságával, irányzataival, eredményeivel. Dr. Hautzinger ezredes felvetette a demokrata és a katonatiszt problematikáját, elkülönült felfogását, szinte összeegyeztethetlenségét. Király professzor válaszát vallomással kezdte, elmondta, hogy nem akart katona lenni, nagy vágya volt, hogy állatorvos legyen, galambtenyésztéssel is foglalkozott. A kaposvári honvédlaktanyában egy bevonulását követő (1930) eligazítást említett, amelyet egy őrmester tartott és kijelentette: „Vegyék tudomásul, hogy itt véget ért a civilizáció.” Meg kell jegyezni, hogy ebben az időszakban a bevonuló csupán az egyik társadalmi egyenlőtlenségi helyzetét egy másikra cserélte azzal, hogy a fegyverrel szolgáló

rend tagja lett. Ma az önkéntes haderő katonája egyenlő állampolgár, feladata a védelem. „A demokrácia tisztességes, fegyelmezett, aktív és eredményes haderőt igényel, amelyben összeegyeztethetőek ezek a viselkedésmódok” – vélekedett.

Dr. Horváth Miklós hadtörténész megkérdezte, hogy mi a magyarázata annak, hogy Király professzor úr élete folyamán a történeti események résztvevőjéből azok alakítójává is vált? Felemlítette, hogy gyakran írták róla azt, hogy »Király mindig opportunista módon megalkudott azzal a helyzettel amibe került«. Nem veszik figyelembe, hogy „csak” négy évig volt halálraítéltként börtönben. A sikerességhez az alapkondíciót tanáraitól kapta, különösen szívesen emlékezett Dr. Janák Viktorra, középiskolai történelemtanárára, akinek első előadását így írta le: „pontos és színes mondatai megragadták képzeletemet, szinte életre keltették a korabeli hús-vér, gondolkodó embereket. Annyira magával ragadott az előadás, hogy szinte nem is néztem a tanárra, csak a mondanivalójára figyeltem. A Dr. Janák Viktorból sugárzó erő meghatározó volt abban, hogy később a történészi pályát választottam.” A korabeli katonai oktatást nagyon motiválnak ítélte meg, úgy vélte, hogy szorgalmát, tudását megalapozta, energiát adott további törekvéseihez, de kiemelte, hogy a megfelelő pillanatban hozott határozott döntéseknek szerepe volt pályafutásának alakulásában, példaként megemlíttette, hogyan sikerült elkerülnie az eskütételt Szálásra, az orosz hadifogságot, Kőszeg megmentését, átadását követően (hozzátette: „akkor jöttem rá, ennyit ért az átállás. De elhatároztam, hogy én pedig nem leszek hadifogoly.”). Nem szabad megfelekedezni azonban a döntő pillanatban meghozott jó elhatározáshoz társuló szerencséről sem, Zrínyi Miklós mondásával: „Sors bona nihil aliud” (Jó szerencse, semmi más). Szerencsések az olyan országok – mondta – amelyeknek a történetében vannak az élethez felhasználható, azt megerősítő olyan szállóigék, mint az angol történelemben, a krími háború (1853–56) egyik ütközetéből vett csatakiáltás, ami akkor hangzott el, amikor a vörös ruhás angol lovasság halált megvető bátorsággal rontott az orosz tüzéségre: „Don’t be Quiet Do or Die” (Ne légy tétlen, csináld, vagy halj meg!). Ehhez kapcsolódott Dr. Szabó A. Ferenc professzor úr kérdése, hogy a kimagasló magyar történelmi erőfeszítéseket (török ellenes harcok, 1848–49, 1956) nemzetközi vonatkozásban hol lehet elhelyezni? Király professzor elmondta, hogy nem helyesli azt a sokszor »öngyilkos önkritikát«, amivel kezeljük történelmünket, a kérdésben jelzett eseményeket magasra értékeli és a világban is pozitívabb a megítélésük, mint azt általában gondoljuk. Könyvkiadó vállalkozását is azért indította, hogy új ismereteket adjon és továbbfejlessze a pozitív szemléletet, különösen az angol nyelvterületen.

Összességében a beszélgetésen résztvevőket meggyőzték Király Béla professzor úr szakmai kvalitásai, pedagógiai érzéke, vonzó, expresszív előadói stílusa, felelős gondolkodása. Az Ő esetében is igazolódtak R. W. Emerson szavai „A társadalmi haladás tanárok generációin vezet keresztül.” Jelenleg is – 94. életévében – aktívan dolgozik, új könyvek kiadását tervezi, szerkeszt és lektorál. Életrajzi kötetének utolsó két sora így hangzik: „Úgy hiszem, megtettem, amit a hazámért megteendőnek és megtehetőnek éreztem. A gondviselés és embertársaim mindenért bőkezűen megjutalmaztak.” Örülünk, hogy Király Béla professzor urat a XX. század kiemelkedő tanáregyéniségéeként is tisztelhetjük.

Dr. Harai Dénes ezredes